

**KÖNYVVIZSGÁLÓK KÖTELEZŐ
SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉSE
2019.**

1. TERVEZÉS – KOCKÁZATBECSLÉSI ELJÁRÁSOK

1. Tervezés – kockázatbecslési eljárások

1.1. Könyvvizsgálati standardok

A könyvvizsgáló célja, hogy véleményt formáljon arról, hogy a pénzügyi kimutatásokat a vonatkozó beszámolási keretelveknek megfelelően készítette el a gazdálkodó egység, azok a hű és valós képet tükrözik a vállalkozás működésével kapcsolatban. Ehhez kellő bizonyosságot (elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékok) kell szereznie a könyvvizsgálónak arról, hogy a pénzügyi kimutatások nem tartalmazznak akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állításokat, illetve, hogy a megállapításait megfelelően kommunikálja a társaság.

1.1.1. 300. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard – a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának tervezése

A könyvvizsgálat megtervezése magában foglalja a megbízásra vonatkozó átfogó könyvvizsgálati stratégia kialakítását és egy könyvvizsgálati terv kidolgozását. A megfelelő tervezés segíti a könyvvizsgálót abban, hogy

- kellő figyelmet fordítson a könyvvizsgálat fontos területeire,
- megfelelő időben azonosítsa és megoldja a lehetséges problémákat,
- megszervezze és irányítsa a könyvvizsgálati megbízást,
- megfelelő szintű képességekkel és kompetenciával rendelkező tagokat válasszon ki a munkacsoportba

A Standard célja, hogy a könyvvizsgáló a könyvvizsgálatot oly módon tervezze meg, hogy az hatékonyan legyen elvégezve.

Követelmények:

A könyvvizsgálat tervezésébe be kell vonni a megbízásért felelős partnert és a munkacsoport egyéb kulcsfontosságú tagjait. A tagok között folytatott megbeszéléseken való részvétel és a megbeszélések megtervezése elengedhetetlen a hatékony ellenőrzési procedura lefolytatásához. Fontos megtervezni a tagok irányításának és felügyeletének jellegét, ütemezését és terjedelmét.

A könyvvizsgálónak olyan stratégiát kell kialakítania, mely meghatározza a könyvvizsgálat hatókörét, ütemezését és irányítását továbbá iránymutatást nyújt a könyvvizsgálati terv kidolgozásához. Ehhez meg kell határozni a megbízás jelentéstételi céljait, mérlegelnie kell a megbízással kapcsolatos előzetes tevékenységek eredményeit továbbá meg kell határozni a megbízás elvégzéséhez szükséges erőforrások jellegét, ütemezését és terjedelmét.

Ki kell dolgoznia egy **könyvvizsgálati tervet**, mely magában foglalja a tervezett kockázatbecslési eljárások jellegét, ütemezését és terjedelmét, az állítások szintjén tervezett további könyvvizsgálati eljárások jellegét, ütemezését és terjedelmét. Előfordulhat, hogy a könyvvizsgálat során módosítani, aktualizálni szükséges az átfogó könyvvizsgálati stratégiát és a könyvvizsgálati tervet.

Első könyvvizsgálati megbízás esetén el kell végezni a 220. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard által előírt eljárásokat az ügyfélkapcsolat és a konkrét könyvvizsgálati megbízás elfogadására vonatkozóan, illetve ha könyvvizsgálóváltás történt, akkor az etikai követelményeknek megfelelően fel kell venni a kapcsolatot az előző könyvvizsgálóval.

Az átfogó könyvvizsgálati stratégia:

Az **átfogó könyvvizsgálati stratégia** kialakításának a folyamata segíti a könyvvizsgálót abban, hogy a könyvvizsgáló kockázatbecslési eljárásainak befejezésétől függően meghatározza:

- az egyes könyvvizsgálati területeken alkalmazandó erőforrásokat
- a konkrét könyvvizsgálati területekre csoportosítandó erőforrások mennyiségét
- azt, hogy ezeket az erőforrásokat mikor használja fel (pl. az évközi könyvvizsgálati szakaszban vagy a zárási időpontokban)
- azt, hogy ezeket az erőforrásokat hogyan menedzselik (pl. mikor tartanak csoporttájékoztatót)

Ha az átfogó könyvvizsgálati stratégiát kialakították, kidolgozható a könyvvizsgálati terv, hogy az átfogó könyvvizsgálati stratégiában azonosított kérdésekkel foglalkozzon úgy, hogy a könyvvizsgálati célokat az erőforrások hatékony kihasználása révén éri el. A konkrét további könyvvizsgálati eljárások jellege, ütemezése, terjedelme a kockázatbecslési eljárások eredményétől függ.

Az átfogó könyvvizsgálati stratégia kialakítása során mérlegelendő szempontok:

- azok a pénzügyi beszámolási keretelvek, amelyek alapján a pénzügyi információkat összeállították
- iparág-specifikus beszámolási követelmények
- a könyvvizsgálat várható lefedettsége
- az anyavállalat és a komponensei közötti ellenőrzési kapcsolat jellege, ami meghatározza a csoport konszolidálásának módját
- a könyvvizsgáló üzleti szegmensek jellege, beleértve a speciális tudás szükségességét is
- alkalmazandó beszámolási pénznem, stb.

Dokumentálás:

Az átfogó könyvvizsgálati stratégiára vonatkozó dokumentáció azoknak a **kulcsfontosságú döntéseknek a nyilvántartása**, amelyeket szükségesnek tartanak a könyvvizsgálat megfelelő megtervezéséhez. A könyvvizsgálati tervre vonatkozó dokumentáció a kockázatbecslési eljárások és az állítás szintjén a becsült kockázatokra válaszul alkalmazott további könyvvizsgálati eljárások tervezett jellegének, ütemezésének és terjedelmének nyilvántartása.

Első könyvvizsgálatnál a könyvvizsgálónak lehet, hogy szükséges kibővítenie a tervezési tevékenységet, mivel a könyvvizsgáló nem rendelkezik olyan korábbi tapasztalattal a gazdálkodó egységet illetően, amelyet figyelembe vesznek az ismétlődő megbízások tervezésekor

1.1.2. 315. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard – a lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása és felmérése a gazdálkodó egység és környezetének megismerésén keresztül

A könyvvizsgáló célja, hogy a csalásból, hibából eredő, a pénzügyi kimutatások és az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatait azonosítsa a gazdálkodó egység és környezetének megismerésén keresztül, ezzel megalapozva a lényeges hibás állítások becsült kockázataira adott válaszok megtervezését és végrehajtását.

Lényeges hibás állítások kockázata:

A könyvvizsgálónak a vezetés minden, a pénzügyi kimutatásokban tett állításait és az egyéb módon tett nyilatkozatait kételkedéssel kell fogadnia (szakmai szkepticizmus), és olyan kockázatbecslési eljárásokat kell kidolgoznia és végrehajtania, amelyek megalapozzák a hibából vagy csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatainak beazonosítását és felmérését. A könyvvizsgálónak a gazdálkodó egység céljait, működését, irányítási szerkezetét, belső kontrolljait megismerve mérlegelnie kell, hogy a megszerzett információk relevánsak-e a lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása szempontjából.

Meg kell ismernie a társaság céljait, működését, tulajdonosi és finanszírozási szerkezetét, számviteli politikáját, belső kontrollját ahhoz, hogy:

- mérlegelni tudja, hogy a megszerzett információk relevánsak-e a lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása szempontjából
- azonosítani tudja a lényeges hibás állítások kockázatát
- értékelje azok teljes körű hatását a pénzügyi kimutatások egészére
- visszavezesse azokat az egyes állítások (ügyletcsoportok, számlaegyenlegek, közzétételek) szintjére, stb.

Az ügyletek tipizálása:

A lényeges hibás állítások kockázatait kétféleképp csoportosíthatjuk.

A **nem rutinszerű ügyletek** azok, amelyek méretük vagy jellegük miatt szokatlanok, kis számban fordulnak elő, előre nem látható, szubjektív, bonyolult tartalmú és elszámolású ügyletek, amelyek ellenőrzéséhez alapvető vizsgálati eljárásokra van szükség.

A **megítéléstől függő ügyek** azoknak a számviteli becsléseknek a kidolgozását foglalják magukban, amelyeknél jelentős értékelési bizonytalanság áll fenn, és amelyeket közelítő számításokkal lehet csak alátámasztani. (értékvesztés meghatározása, céltartalék képzés)

A gazdálkodó egység állításainak tipizálása:

- 1) a könyvvizsgált időszak ügyletcsoportokra és eseményekre vonatkozó állítások
 - Előfordulás
 - Teljesség
 - Pontosság
 - Elhatárolás
 - Besorolás
- 2) Az időszak végi számlaegyenlegekre vonatkozó állítások:
 - Létezés
 - Jogok és kötelezettségek
 - Teljesség
 - Értékelés és felosztás
- 3) A bemutatásra és közzétételre vonatkozó állítások:
 - Előfordulás, valamint jogok és kötelezettségek
 - Teljesség
 - Besorolás és érthetőség
 - Pontosság és értékelés

Kockázatbecslési eljárások:

- interjúk készítése a vezetéssel, társaság munkatársaival, külső jogi tanácsadókkal és szakértőkkel
- elemzések elvégzése, amelyek a társaságra vonatkozóan olyan nézőpontokat azonosíthatnak, melyekről a könyvvizsgálónak nem volt tudomása (szokatlan ügyletek, új termékek és szolgáltatások, stratégiaváltás, új számviteli követelmények)
- megfigyelés és szemrevételezés

Belső ellenőrzési rendszerek tesztelése

A könyvvizsgálat szempontjából lényeges belső kontrollok megismerésekor a könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy a vezetés létrehozta-e és fenntartja-e az etikus viselkedés kultúráját, és hogy a kontrollkörnyezet elemeinek erősségei együttesen megfelelő alapot nyújtanak-e a belső kontroll egyéb tényezői számára.

1.1.3. 320. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard – lényegesség a könyvvizsgálati tervezésben és végrehajtásban

A könyvvizsgáló célja, hogy a könyvvizsgálat tervezése és végrehajtása során megfelelően alkalmazza a lényegesség fogalmát, mely a könyvvizsgáló által a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozó lényegességtől alacsonyabban megállapított összeget vagy összegeket jelenti, annak érdekében, hogy megfelelően alacsony szintre csökkentse annak valószínűségét, hogy a nem helyesbített és a fel nem tárt hibás állítások összessége meghaladja a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozó lényegességet. Ha releváns, a végrehajtási lényegesség a könyvvizsgáló által a sajátos ügyletcsoportokra, számlaegyenlegekre vagy közzétételekre vonatkozó lényegességi szinttől vagy szintektől alacsonyabban megállapított összeget vagy összegeket is jelenti.

A lényegesség könyvvizsgáló általi meghatározása szakmai megítélés kérdése, és hatással van rá az, hogy a könyvvizsgáló hogyan érzékeli a pénzügyi kimutatások felhasználóinak pénzügyi információ iránti igényét.

A lényegesség fogalmát a könyvvizsgáló alkalmazza mind a könyvvizsgálat tervezésekor, mind annak végrehajtásakor, továbbá az azonosított hibás állítások könyvvizsgálatra, és a nem helyesbített hibás állítások – ha vannak ilyenek – pénzügyi kimutatásokra gyakorolt hatásának értékelésekor, valamint a könyvvizsgálói jelentésben szereplő vélemény kialakításakor.

A könyvvizsgálat tervezésekor a könyvvizsgáló megítéléseket alkalmaz a hibás állításokról, amelyek lényegesnek minősülnek majd. Ezek a megítélések alapul szolgálnak a kockázatbecslési eljárások jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározásához; a lényeges hibás állítás kockázatainak azonosításához és becsléséhez; és a további könyvvizsgálati eljárások jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározásához.

A könyvvizsgálat tervezése során meghatározott lényegesség nem szükségszerűen egy olyan összeget állapít meg, amely alatt a nem helyesbített hibás állításokat, önmagukban vagy összességükben, minden esetben nem lényegesnek fogják értékelni. Lehet, hogy a könyvvizsgáló bizonyos hibás állításokhoz kapcsolódó körülmények miatt lényegesnek értékeli azokat, még akkor is, ha azok lényegesség alattiak. Nem kivitelezhető úgy megtervezni a könyvvizsgálati eljárásokat, hogy feltárjanak minden hibás állítást, amelyek kizárólag a jellegük miatt lehetnének lényegesek. A közzétételekben lévő potenciális hibás állítások jellegének figyelembevétele azonban releváns a lényeges hibás állítás kockázatainak kezelését célzó könyvvizsgálati eljárások megtervezése szempontjából. Emellett az összes nem helyesbített hibás állítás pénzügyi kimutatásokra gyakorolt

hatásának értékelésekor a könyvvizsgáló nemcsak a nem helyesbített hibás állítások nagyságát veszi figyelembe, hanem azok jellegét és felmerülésük konkrét körülményeit is.

Követelmények:

A lényegesség és a végrehajtási lényegesség meghatározása a könyvvizsgálat tervezésekor

Az átfogó könyvvizsgálati stratégia kialakításakor a könyvvizsgálónak meg kell határoznia a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozó lényegességet.

A könyvvizsgálónak a végrehajtási lényegességet annak céljából kell meghatároznia, hogy felbecsülje a lényeges hibás állítás kockázatait, és meghatározza a további könyvvizsgálati eljárások jellegét, ütemezését és terjedelmét.

Módosítás a könyvvizsgálat előrehaladtával

A könyvvizsgálónak módosítania kell a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozó lényegességet (és ha releváns, a sajátos ügyletszortokra, számlaeqyenlegekre vagy közzétételekre vonatkozó lényegességi szintet vagy szinteket) abban az esetben, ha a könyvvizsgálat során olyan információ jut tudomására, amely arra készítette volna a könyvvizsgálót, hogy eredetileg egy eltérő összeget (vagy összegeket) határozzon meg.

Ha a könyvvizsgáló arra a következtetésre jut, hogy a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozóan az eredetileg meghatározottól alacsonyabb lényegesség (és ha releváns, a sajátos ügyletszortokra, számlaeqyenlegekre vagy közzétételekre vonatkozóan a kezdetben meghatározottól alacsonyabb lényegességi szint vagy szintek) a megfelelő, a könyvvizsgálónak meg kell határoznia azt, hogy szükséges-e módosítani a végrehajtási lényegességet, és hogy a további könyvvizsgálati eljárások jellege, ütemezése és terjedelme továbbra is megfelelő-e.

Dokumentálás

A könyvvizsgálónak a könyvvizsgálati dokumentációba bele kell foglalnia az alábbi tényezőket:

- a pénzügyi kimutatások egészére vonatkozó lényegességet
- ha releváns, akkor a sajátos ügyletszortokra, számlaeqyenlegekre vagy közzétételekre vonatkozó lényegességi szintet vagy szinteket
- a végrehajtási lényegességet
- a lényegesség bármely módosítását a könyvvizsgálat előrehaladtával

1.1.4. 330. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard – a könyvvizsgáló válaszai a becsült kockázatokra

A könyvvizsgáló célja, hogy elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szerezzen a lényeges hibás állítás becsült kockázataira vonatkozóan a kockázatokra adandó megfelelő válaszok kialakításán és végrehajtásán keresztül.

A könyvvizsgálónak átfogó válaszokat kell kialakítania és végrehajtania a kockázatok kezelésére, amely átfogó válaszok a következők lehetnek:

Alapvető könyvvizsgálati eljárások:

- pénzügyi kimutatások egyeztetése és összevetése a mögöttes számviteli nyilvántartásokkal
- a pénzügyi kimutatások elkészítése során elszámolt lényeges naplótételek és egyéb helyesbítések vizsgálata
- külső megerősítések
- gazdálkodó egység nem pénzügyi munkatársaival készített interjúk

Ha az alapvető vizsgálati eljárásokat év közben hajtják végre, akkor a könyvvizsgálónak a hátralévő időszakot a közbenső időszakra vonatkozó kontrollok tesztelésével kombinált vagy anélküli vizsgálati eljárásokkal kell lefednie.

Ha év közben olyan hibás állításokat tárnak fel, amelyekre a könyvvizsgáló nem számított a lényeges hibás állítás kockázatának becslésekor, akkor a könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy szükséges-e módosítani a kapcsolódó kockázatbecslést, valamint a fennmaradó időszakot lefedő alapvető vizsgálati eljárások tervezett jellegét, ütemezését, terjedelmét.

Az alapvető vizsgálati eljárások önmagukban nem nyújtanak elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot az állítások szintjén, szükség van a kontrollok tesztelésére is!

Kontrollok tesztelése:

A hatékony kontrollkörnyezet lehetővé teheti a könyvvizsgáló számára, hogy jobban megbízzon a gazdálkodó egység belső kontrolljaiban és a társaságon belül előállított könyvvizsgálati bizonyítékban. A kontrollok tesztelésének megtervezésekor a könyvvizsgálónak:

- egyéb könyvvizsgálati eljárásokat kell interjúval együtt végrehajtania a kontrollok működési hatékonyságára vonatkozóan
- meg kell határoznia, hogy a tesztelendő kontrollok függenek-e egyéb kontrolloktól

Az elvégzett könyvvizsgálati eljárások és a megszerzett könyvvizsgálati bizonyíték alapján a könyvvizsgálat lezárása előtt értékelni kell, hogy az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázataira vonatkozó becslések továbbra is helytállóak-e.

Dokumentálás

A könyvvizsgálati dokumentációnak tartalmaznia kell:

- a pénzügyi kimutatások szintjén fennálló lényeges hibás állítás becsült kockázatok kezelésére adott válaszokat, a további könyvvizsgálati eljárások jellegét, ütemezését és terjedelmét
- az eljárások és állítások szintjén becsült kockázatok közötti kapcsolatot
- a könyvvizsgálati eljárások eredményeit

1.2. Könyvvizsgálati kockázatok

A könyvvizsgálati kockázat annak a kockázata, hogy a könyvvizsgáló nem megfelelő záradékot ad ki, mert a pénzügyi kimutatásokban lényeges hibás állítások vannak. A könyvvizsgálati kockázatot elfogadhatóan alacsony szintre kell leszorítani.

Lényeges hibás állítás kockázatának tekintjük az eredendő kockázatot, az ellenőrzési kockázatot és a feltárási kockázatot, melyek a gazdálkodó egység oldaláról vannak jelen és létezésük független a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatától.

Az **eredendő kockázat** egy tranzakció vagy rendszer hibás állítására való fogékonysága, függetlenül a belső ellenőrzési rendszertől. Nem lehet befolyásolni, állandónak tekinthető. A könyvvizsgálati terv kidolgozásakor az eredendő kockázatot a pénzügyi kimutatások szintjén kell felbecsülni. A könyvvizsgálónak az ilyen jellegű becslést a materiális számlaegyenlegekre és üzletcsoportokra kell vonatkoztatnia az adott állítás szintjén.

Az eredendő kockázat becslésénél vizsgálandó szempontok:

Pénzügyi kimutatások szintjén:

- vezetés tisztessége, tapasztalatai, ismeretei
- gazdálkodó szervezet üzletvitelének jellege
- olyan tényezők, melyek hatással vannak a gazdálkodó szervezet ágazatára

Számlaegyenleg és üzletcsoportok szintjén:

- olyan mérleg vagy eredménykimutatás tételek, melyek érzékenyebbek a hibás állítás lehetőségére
- szokásostól eltérő és komplex ügyletek lebonyolítása
- a számlaegyenlegek meghatározásában közrejátszott ítéletalkotás mértéke

Összességében elmondható, hogy minél összetettebb egy ügylet, minél nagyobb hozzáértésre van szükség vagy ha könnyen eltulajdonítható eszközhez kapcsolódik, annál magasabb az eredendő kockázat.

Az **ellenőrzési kockázat** annak kockázata, hogy valamely belső ellenőrzési rendszer valamely hibát nem előz meg, nem tár fel vagy nem javít ki. Az ellenőrzési kockázat szintjére tehát a belső ellenőrzési rendszer hatékonysága van nagy hatással. Az eredendő kockázattal ellentétben az ellenőrzési kockázat befolyásolható, a belső ellenőrzési rendszer hatékonyságának javításával a kockázat csökkenthető. Előzetes becslése az a folyamat, melynek során értékeljük, mennyire hatékonyan működik a gazdálkodó egység számviteli és belső ellenőrzési rendszere a lényeges hibás állítások megelőzése, feltárása vagy helyesbítése kapcsán. A számviteli és belső ellenőrzési rendszer megismerését követően el kell végezni az ellenőrzési kockázat előzetes becslését az állítások szintjén, minden releváns számlaegyenleg vagy üzletcsoportok esetében.

Az ellenőrzési kockázat nem csak abban az esetben minősül magasnak, ha a belső ellenőrzési rendszer nem hatékony, hanem abban az esetben is, ha a hatékony működésről nem lehet megbizonyosodni. Az ellenőrzési kockázat becsléséhez a belső ellenőrzési és számviteli rendszer előzetes felmérése szükséges.

A pénzügyi kimutatások auditálása során a könyvvizsgáló csak azokkal az irányelvekkel és eljárásokkal foglalkozik a számviteli és belső ellenőrzési rendszeren belül, amelyek a pénzügyi kimutatásokban szereplő állításokhoz kapcsolódnak. A belső ellenőrzési rendszernek vannak belső korlátai, ami azt jelenti, hogy egyetlen belső ellenőrzési rendszer sem képes teljesen megelőzni, feltárni vagy javítani az esetleges hibákat. Ilyen korlátnak minősülnek az alábbiak:

- gondatlanságból, figyelmetlenségből, utasítások félreértéséből adódó emberi hibák lehetősége
- belső ellenőrzések kijátszásának lehetősége
- vezetőség arra törekszik, hogy a belső ellenőrzés költsége ne haladja meg az abból származó haszon mértékét

A számviteli és belső ellenőrzési rendszer megismerésének eszközei az információkérés, folyamatok megfigyelése, dokumentumokba való betekintés és ezek kombinációi.

A **feltárási kockázat** annak a kockázata, hogy a könyvvizsgáló alapvető könyvvizsgálati eljárásai nem tárnak fel egy lényeges hibás állítást. A feltárási kockázat az eredendő és ellenőrzési kockázattal együtt alkotja a könyvvizsgálati kockázatot. A könyvvizsgáló által készített becslés az ellenőrzési és eredendő kockázatról befolyással van azon alapvető vizsgálatok jellegére, ütemezésére és terjedelmére, melyeket a feltárási kockázat elfogadható szintre való csökkentése érdekében kell elvégezni.

A feltárási kockázat **mintavételezési és nem mintavételezési kockázatra bontható** fel. Mintavételezési kockázaton annak kockázatát értjük, hogy a választott mintán elvégzett eljárás alapján más következtetésre jutunk, mint ha az egész állományt megvizsgáltuk volna. Nem mintavételezési kockázat az, ha a könyvvizsgáló nem ismer fel lényeges hibás állítást, vagy téves következtetésre jut a vizsgált minta alapján.

1.3. Könyvvizsgálat dokumentálása

A végrehajtott könyvvizsgálati eljárások, a megszerzett könyvvizsgálati bizonyítékok és a könyvvizsgáló által levont következtetések feljegyzését jelenti. Tartalmazhat olyan dokumentumokat, melyeket az ügyfél készített el, illetve olyanokat, amelyeket a könyvvizsgáló készített a könyvvizsgálati bizonyítékok dokumentálására.

A könyvvizsgálónak a megfelelő időben olyan könyvvizsgálati dokumentációt kell készítenie, mely biztosítja a könyvvizsgálói jelentés alapjának elegendő és megfelelő nyilvántartását, továbbá annak bizonyítékát, hogy a könyvvizsgálatot a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardokkal és a vonatkozó jogi és szabályozási követelményekkel összhangban végezték el.

A könyvvizsgálati dokumentáció:

- segíti a munkamegosztást a könyvvizsgálat tervezésében és végrehajtásában
- segíti az áttekintést, irányítást, felügyeletet
- információt biztosít a jövőbeni auditokhoz
- alapul szolgál a minőségellenőrzési áttekintéshez, külső ellenőrzésekhez

A könyvvizsgálati dokumentáció nyilvántartható papíron, elektronikusan vagy adathordozón. Egy meghatározott könyvvizsgálati megbízás könyvvizsgálati dokumentációját egy könyvvizsgálati dossziében gyűjtik össze. Fontos továbbá, hogy **a könyvvizsgáló által készített dokumentáció nem helyettesítheti az ügyfél dokumentációját!**

A könyvvizsgálati dokumentáció tartalmazza:

- könyvvizsgálati programokat, elemzéseket, kérdéseket, jelentős tényezők összefoglalásait, visszaigazoló leveleket, teljességi nyilatkozatot, stb.
- a gazdálkodó nyilvántartásainak kivonatait vagy azok másolatait
- ki végezte a könyvvizsgálati munkát és az időpontot, amikor ezt a munkát befejezték
- ki tekintette át az elvégzett könyvvizsgálati munkát

A megbízásért felelős partner áttekintése a döntések kritikus területeire fókuszálódik, különösen a megbízás során beazonosított nehéz vagy vitás ügyekre, jelentős kockázatokra vonatkozóan.

Dokumentálni kell a lényeges hibás állításoknak a pénzügyi kimutatások szintjén felmért becsült kockázati kezelésére adott válaszokat, a további könyvvizsgálati eljárások jellegét, ütemét és terjedelmét. A könyvvizsgáló dokumentációjának demonstrálnia kell, hogy a pénzügyi kimutatások egyeznek a kapcsolódó számviteli nyilvántartásokkal vagy levezethetők azokból.

A könyvvizsgálónak a könyvvizsgálói jelentés dátuma után megfelelő időben be kell fejeznie a végleges könyvvizsgálati dosszié összeállítását! (rendszerint a könyvvizsgálói jelentés dátumától számított 60 nap)

Megőrzési kötelezettség Magyarországon:

- könyvvizsgálói jelentés: 10 évig
- könyvvizsgálati dokumentáció: 8 évig

A **könyvvizsgálati dokumentáció utólagos módosítása** akkor fordulhat elő, ha a könyvvizsgálói jelentés kiadását követően jut a könyvvizsgáló tudomására olyan tény, melynek ismeretében a könyvvizsgáló más könyvvizsgálói jelentést adott volna ki. Ebben az esetben dokumentálni kell:

- a felmerült körülményeket
- az elvégzett új vagy kiegészítő könyvvizsgálati eljárásokat
- a megszerzett könyvvizsgálati bizonyítékot és a levont következtetéseket
- mikor és ki készítette el, tekintette át a változásokat

A könyvvizsgálatot végző munkacsoport kivételével nem szabad, hogy harmadik személynek hozzáférése legyen a dokumentumokhoz, hiszen bizalmas ügyfél-információkat tartalmaznak. **A könyvvizsgálónak biztosítani kell a dokumentáció bizalmas kezelését, őrzését valamint integritásának, elérhetőségének és visszakereshetőségének körülményeit.**

A megbízási dokumentáció a társaság tulajdona, hacsak a törvény másképp nem rendelkezik erről. Azonban a könyvvizsgáló köteles hozzáférést biztosítani a dokumentációhoz, ha azt minőségellenőrzésre kiválasztották vagy könyvvizsgáló váltás történt. Utóbbi esetében az ügyfél hozzájárulása is szükséges.

1.4. Könyvvizsgálat tervezése

A könyvvizsgálat kezdeti szakaszában meg kell ismerni a gazdálkodó egység tevékenységét, működését, termékeit és szolgáltatásait, belső kontrollját illetve a környezetet, amelyben tevékenykedik. Ennek aktualizálása és elemzése folyamatos és dinamikus folyamat a könyvvizsgálat folyamán. A könyvvizsgálat tervezése során elengedhetetlen, hogy megfelelő mennyiségű információt szerezzünk a könyvvizsgálni kívánt társaságról, hogy a minél alaposabban és konkrétan tudjuk meghatározni a lehetséges hibás állítások kockázatát. A kockázatfelmérés és a működés megismerése hatással van a kiemelten vizsgálandó mérleg- és eredménykimutatás tételek, beszámoló tételek (kritikus területek) meghatározására is.

A könyvvizsgálónak olyan kockázatbecslési eljárásokat kell végrehajtania, amelyek megalapozzák a pénzügyi kimutatások és az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítások beazonosítását és felmérését. A kockázatbecslési eljárásoknak tartalmazniuk kell:

- a vezetéssel, a belső audit funkción belüli megfelelő személyekkel készített interjúkat, akik a könyvvizsgáló szerint olyan információval rendelkezhetnek, melyek segíthetnek a csalásból vagy hibás állításból származó kockázatok beazonosításában
- elemző eljárásokat

- megfigyeléseket és a szemrevételezést

A könyvvizsgálónak meg kell ismernie, hogy a gazdálkodó egység rendelkezik-e folyamattal:

- a pénzügyi beszámolás céljai szempontjából lényeges üzleti kockázatok azonosítására
- a kockázatok jelentőségének becslésére
- az előfordulásuk valószínűségének felmérésére
- az ezen kockázatok kezelését célzó intézkedésekkel kapcsolatos döntéshozatalra

A könyvvizsgálónak meg kell ismernie a könyvvizsgálat szempontjából lényeges kontrolltevékenységeket, melyek alapján a további könyvvizsgálati eljárásokat is megtervezheti.

A könyvvizsgálónak azonosítania kell és fel kell mérnie a lényeges hibás állítások kockázatait:

- a pénzügyi kimutatások szintjén
- az állítások szintjén az ügyletszoportok, számlaegyenlegek és közzétételek tekintetében

Lényeges hibás állításnak számítanak azok az állítások, beleértve a kihagyásokat, ha ésszerű várakozás alapján önmagukban vagy összességükben befolyásolhatják a felhasználók pénzügyi kimutatások alapján meghozott gazdasági döntéseit, illetve ha csalás eredményeként alakult ki a hiba. Ha a könyvvizsgáló lényeges hibás állítás olyan kockázatait azonosítja, melyeket a vezetés nem ismert fel, akkor a könyvvizsgálónak értékelnie kell, volt-e olyan mögöttes kockázat, melyet a könyvvizsgáló megítélése alapján a vezetésnek fel kellett volna ismernie.

A jelentős kockázat megállapításánál a könyvvizsgálónak az alábbiakat kell mérlegelnie:

- a kockázat csalási kockázat-e
- a kockázat jelentős közelmúltbeli gazdasági, számviteli vagy egyéb fejleményekhez kapcsolódik-e
- az ügyletek komplexitása
- kapcsolt felekkel folytatott jelentős ügyletek
- szubjektivitás mértéke a kockázatokhoz kapcsolódó pénzügyi információ értékelésében
- a kockázat foglal-e magában olyan jelentős ügyleteket, melyek kívül esnek a társaság szokásos üzletmenetén

Ha jelentős kockázat áll fenn, akkor a könyvvizsgálónak meg kell ismernie a társaságnak az adott kockázat szempontjából releváns kontrolljait, kontrolltevékenységeket. Az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak könyvvizsgáló általi becslése a könyvvizsgálat során változhat a további bizonyítékok megszerzésével.

A kockázatbecslési eljárásaként végrehajtott elemző eljárások a társaság olyan nézőpontját azonosíthatják, melyekről a könyvvizsgálónak nem volt tudomása. Ezek az elemző eljárások segíthetnek rávilágítani a szokatlan ügyletek vagy események létezésére valamint olyan összegekre, arányszámokra és tendenciákra, melyek olyan ügyeket jelezhetnek, amelyeknek könyvvizsgálati vonatkozásai vannak.

A könyvvizsgálóval szemben elvárás továbbá az, hogy meghatározza, hogy a korábbi időszakokban szerzett információk relevánsak maradtak-e a tárgyévre vonatkozó könyvvizsgálat esetében.

Az **üzleti kockázat** tágabb fogalom, mint a pénzügyi kimutatásokban szereplő lényeges hibás állítás kockázata, az ilyen jellegű kockázatok azonosítása növeli a lényeges hibás állítás kockázatának

valószínűségét. Az üzleti kockázatokat legtöbb esetben a vezetés azonosítja, és javaslatokat dolgoz ki azok kezelésére. Üzleti kockázat adódhat például:

- olyan új termékek vagy szolgáltatások kifejlesztéséből, amelyek sikertelenek lehetnek
- olyan piacból, mely még ha sikeresen is alakítják ki, nem elegendő a termék vagy szolgáltatás támogatására
- egy termék vagy szolgáltatás hibáiból, amelyek kötelezettségeket és hírnévvel kapcsolatos kockázatot vonhatnak maguk után

A **teljesítményértékelések** nyomást jelentenek a gazdálkodó egységek számára, mely arra ösztönözheti a vezetést, hogy az üzleti teljesítményt javító intézkedéseket tegyen vagy más hibás állítást szerepeltessen a pénzügyi

A pénzügyi kimutatások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak felmérése:

Az ilyen jellegű kockázatok általában a **pénzügyi kimutatások egészére átfogóan vonatkoznak** és potenciálisan sok állítást érintenek.

Az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak becslése

Az ilyen jellegű kockázatokat **az ügyletcsoporthoz, számlaegyenlegek és közzétételek tekintetében** kell mérlegelni, mert ez közvetlen segítséget nyújthat az állítás szintjére vonatkozó, az elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyíték megszerzéséhez szükséges további könyvvizsgálati eljárások jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározásához.

Az ügyletcsoporthoz és eseményekre, kapcsolódó közzétételekre vonatkozó állítások:

- Előfordulás – a rögzített ügyletek és események felmerültek, a gazdálkodó egységgel kapcsolatosak
- Teljesség – minden ügylet rögzítésre került, illetve minden olyan kapcsolódó közzététel, amelyet bele kellett foglalni a pénzügyi kimutatásokba, belefoglaltak
- Pontosság – a rögzített ügyletek összegei és egyéb adatai megfelelően rögzítésre kerültek
- Elhatárolás – az ügyletek a helyes számviteli időszakban kerültek rögzítésre
- Besorolás – az ügylet a megfelelő számlán rögzítették
- Bemutatás – az ügyleteket és eseményeket megfelelően összevonják vagy alábontják és egyértelműen ismertetik, a kapcsolódó közzétételek relevánsak és érthetőek a vonatkozó pénzügyi beszámolási keretelvek követelményeinek összefüggésében.

A számlaegyenlegekre és kapcsolódó közzétételekre vonatkozó állítások:

- Létezés – az eszközök, kötelezettségek és tőkeérdekeltségek léteznek
- Jogok és kötelmek – a társaság birtokolja vagy ellenőrzi az eszközök feletti jogokat, valamint a kötelezettségek a társaság kötelmei
- Teljesség
- Pontosság, értékelés és felosztás
- Besorolás
- Bemutatás

A pénzügyi kimutatásokban lévő közzétételek kockázatának azonosítása során mennyiségi és minőségi közzétételeket foglal magába, amelyeknek a hibás állítása lényeges lehetne.

1.4.1. Lényeges hibás állítások:

Az egyedi kimutatásokban és közzétételekben levő lehetséges hibás állításokat nagyság, jelleg vagy a körülmények miatt ítélik lényegesnek.

Az információ lényeges, ha kihagyása vagy hibás állítása befolyással lehet a felhasználónak a pénzügyi kimutatások alapján hozott gazdasági döntéseire.

Lényegesség meghatározása:

A lényegesség meghatározásának célja, hogy a beszámolóra vonatkozóan előálljon az a **küszöbérték**, amely felett a beszámolóban szereplő hibás állítások összessége lényegesnek minősül. Ez a lényegesség mennyiségi megközelítése. Minőségileg hibás állításról akkor beszélünk, ha a kiegészítő mellékletben helytelenül vannak bemutatva a beszámoló készítése során alkalmazott értékelési eljárások.

A lényegesség nem objektív kategória, a hibás állítások feltárásakor a könyvvizsgálónak mindig az adott helyzetben kell mérlegelnie a lényegességet.

A lényegességi küszöbértéket a beszámoló főbb adataiból szokás meghatározni, például:

Beszámolóban szereplő tétel	Mértéke
Adózás előtti eredmény	5% - 10%
Értékesítés nettó árbevétele	1% – 2%
Mérlegfőösszeg	1% – 2%
Saját tőke	2% – 5%
Adózott eredmény	5% – 10%

Ha a könyvvizsgáló a fenti sémát alkalmazza a lényegesség meghatározására, akkor a beszámoló során figyelembe vett értéket úgy kell megadni, hogy az ne haladja meg a fenti százalékok alapján számított értékek közül a legnagyobbat. A lényegességi küszöbértéket a fenti százalékok alapján kapott alsó és felső határának felezőpontjához közel célszerű megállapítani.

A lényegesség az egész könyvvizsgálati folyamatot meghatározza, tervezéskor kell meghatározni és ez alapján kell a könyvvizsgálati bizonyosságot megszerezni, majd az eredményeket értékelni és a könyvvizsgálói véleményt kialakítani.

1.4.2. Könyvvizsgálati kockázatok dokumentálása:

Bevezetés

Az átfogó tervezési dokumentum célja, hogy összefoglalja a Minta Kft. magyar számviteli törvény szerint készített 2018.12.31-i fordulónappal készített éves beszámolójának a magyar könyvvizsgálati standardokkal összhangban végzendő könyvvizsgálatának tervezése során hozott döntések et és ezek alapját. A tervezési dokumentum folyamatosan változhat a könyvvizsgálói jelentés kibocsátásáig.

Külső környezet bemutatása

Gazdasági környezet, iparág (pl.: munkaerőhöz, egyéb erőforrásokhoz való hozzáférés azon a piacon, ahol a társaság működik , vagy ahová értékesít);

Jogszabályi környezet, szabályozás (pl.: engedélyezés, adózás szabályai azon a piacon, ahol a társaság működik, vagy ahová értékesít);

Külső környezetben (társaság által nem befolyásolható) rejlő kockázatok azonosítása és eljárások tervezése.

Az ügyfél és üzleti tevékenysége bemutatása

Tulajdonosi struktúra, vezetés, cégstruktúra;

Üzleti tevékenységek és ezek eredményei;

Főbb vevők, szállítók, piacok belföldi piac;

Versenyhelyzet, iparág átlaghoz viszonyított teljesítmény;

Vállalati stratégiai célok, tervek, vezetés ösztönzése (kulcs mutató számok);

Adminisztrációs és beszámolási folyamatok;

Ellenőrzési környezet;

Tulajdonosok, vezetés hozzáállása, motiváció;

Pénzügyi helyzet, likviditás, eredmény elvárás;

Belső környezetben (társaság által befolyásolható) rejlő kockázatok azonosítása és eljárások tervezése.

Előzetes elemzés

Előzetes lényegességi küszöbérték alapjának és értékének, végrehajtási lényegesség, elhanyagolható hiba értékének meghatározása;

Jelentős változások összefoglalása, ezek alapján a beszámoló egyes állításaihoz várakozások felállítása;

Várakozások összehasonítása a tényleges adatokkal, a nem elvárásoknak megfelelő adatok kockázatot jelentenek;

Mindezek alapján kritikus és jelentős beszámoló állításához kapcsolódó területek azonosítása és azokra eljárások tervezése.

A nem tesztelt állítások összege nem lehet nagyobb a végrehajtási lényegességnél.

Specifikus kockázatok

Kapcsolt felek és a velük folytatott ügyletek azonosítása;

Csalás kockázata (a felderített csaláshoz, az árbevétel elszámolásához és a kontrollok vezetés általi felülírásához kötődő kockázatok mindig magasak, melyeket csak audit munkával pl. kontroll vizsgálattal, vagy alapvető eljárásokkal lehet csökkenteni.);

Fordulónap utáni események;

Vállalkozás folytatásának elve érvényesülésére vonatkozó vezetés általi feltételezés helyessége;

Specifikus kockázatok azonosítása és eljárások tervezése.

Egyedi kockázatok

Nem rutin tranzakciók;

Számviteli becslések (előző évi becslések validálása, tárgyévi becslések paramétereinek ellenőrzése);

Különleges szakértelmet igénylő területek azonosítása (szakértők bevonásának szükségessége pl. IT rendszer vizsgálata);

Egyedi kockázatok azonosítása és eljárások tervezése.

Kockázatbecslés eredményeit és az ügyfél sajátosságait figyelembe vevő könyvvizsgálati munkaprogram készítése és végrehajtása

Ki, mikor milyen eljárásokat hajt végre;

Ki, mikor ellenőrzi a végrehajtott eljárásokat.

A végrehajtás során azonosított többlet kockázatok miatt szükséges átvezetések végrehajtása a könyvvizsgálati munkaprogramon

Új eljárások végrehajtása;

Új eljárások ellenőrzése.

Az elvégzett eljárások áttekintése**Végleges elemzés**

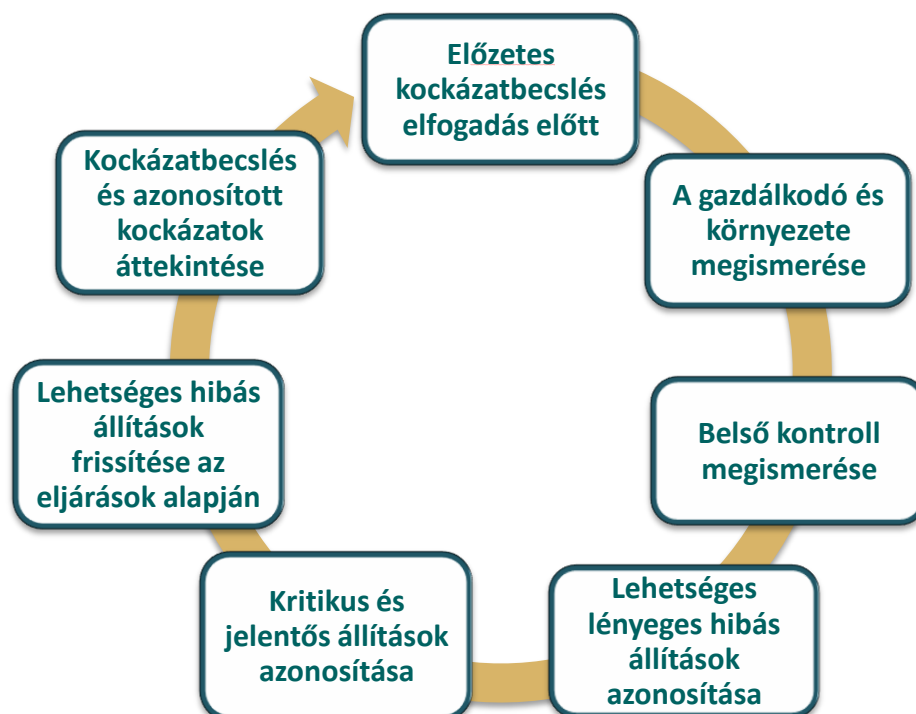
Lényegességi küszöbérték alapjának és értékének, végrehajtási lényegesség, elhanyagolható hiba értékének felülvizsgálata, szükség esetén módosítása, ami a könyvvizsgálati munkaprogram szükséges módosításához vezethet;

Végrehajtott eljárások értékelése.

Tervezési mátrix példa:

Állítások	Egyenleg/forgalom		Eredendő kockázat							Könyvvizsgálati eljárások						
	Előző év	Tárgyév								Csalás kockázata	Eredendő kockázat	Kontrollok hatékonyság á-nak tesztelése	Alapvető eljárások		Általános könyvvizsgálati eljárások	
	12/31/2017	12/31/2018	Releváns Állítás										Analitikus eljárások	Egyéb alapvető eljárások		
	EFt	EFt	Teljesség	Létezés & Előfordulás	Pontosság	Értékelés	Jogok & kötelezettségek	Közzététel & besorolás	Nincs							
Immater. javak és Tárgyi eszközök	35,771	41,392		X	X		X	X		Nincs	Közepes	Beszerzés		Igen	Kontroll + Alapvető	
Befektetett pénzügyi eszközök	0	0							X							
Készletek	8,572	7,530		X	X		X			Nincs	Alacsony	Beszerzés		Igen	Kontroll + Alapvető	
Vevők	2,392	486							X					Igen		
Egyéb követelések	20,259	31,763		X	X	X				Van	Magas	Nem		Igen	Alapvető	
Pénzeszközök	13,718	5,238		X	X					Nincs	Alacsony	Nem		Igen	Alapvető	
Aktív időbeli elhatárolások	0	751							X							
Saját tőke	-800	1,354	X	X	X			X		Nincs	Alacsony	Nem		Igen	Alapvető	
Céltartalékok	0	0	X					X		Van	Magas	Nem		Igen	Alapvető	
Hosszú lejáratú kötelezettségek	0	0							X							
Külföldi szállítók, rövid lj. kölcsönök	0	0							X							
Belföldi szállítók, rövid lj. kölcsönök	-64,646	-88,951	X	X	X					Nincs	Magas	Beszerzés		Igen	Kontroll + Alapvető	
Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek	-9,976	-7,569	X	X	X					Van	Magas	Nem		Igen	Alapvető	
Passzív időbel elhatárolások	-7,444	-9,920	X	X	X					Nincs	Alacsony	Nem		Igen	Alapvető	
Értékesítés nettó árbevétele	-304,178	-401,452		X	X					Van	Magas	Értékesítés		Igen	Kontroll + Alapvető	
Egyéb bevételek	-751	-1,111							X							
Anyagjellegű ráfordítások	250,250	338,634	X		X					Nincs	Magas	Beszerzés	Igen	Igen	Kontroll + Alapvető	
Személyi jellegű ráfordítások	50,928	75,544	X		X					Nincs	Közepes	Nem	Igen	Igen	Alapvető	
Értécsökkenési leírás	1,814	5,777	X		X					Nincs	Alacsony	Nem	Igen	Igen	Alapvető	
Egyéb ráfordítások	2,743	4,502	X		X					Nincs	Alacsony	Nem		Igen	Alapvető	
Pénzügyi eredmény (bevétel +)	1,348	-4,673	X	X	X					Nincs	Alacsony	Nem		Igen	Alapvető	
Adófizetési köt	0	706	X		X					Nincs	Alacsony	Nem	Igen		Alapvető	
Kiegészítő melléklet	0	0						X		Nincs	Alacsony	Nem		Igen	Alapvető	

1.5. Könyvvizsgálat tervezésének főbb elemei

1.5.1. Könyvvizsgálói megbízás elfogadásának feltételei, valamint az előzetes kockázatbecslés

A könyvvizsgálati megbízás elfogadásának előfeltétele, hogy a **könyvvizsgáló megfeleljen a releváns etikai követelményeknek**, valamint az előzetesen megismerhető kockázatok tudatában döntsön a megbízás elfogadásáról. Fontos kiemelni ezen etikai követelmények közül a függetlenséget (tehát a könyvvizsgáló a munkáját részleghajlás nélkül, tárgyilagosan végezze el) és a szakértelmet (csak olyan megbízást fogadjon el, amelyhez megvan a kellő mélységű és minőségű, alapos szakmai tudása, gyakorlata).

Abban az esetben, **ha új a megbízás**, akkor speciális feladat az előző könyvvizsgálóval történő kapcsolatfelvétel, az általános könyvvizsgálati kockázat (pl. ügyfél tisztessége) felmérése, valamint a nyitó egyenlegekkel kapcsolatos könyvvizsgálati bizonyítékok megszerzéséhez szükséges könyvvizsgálati eljárások megtervezése a gazdálkodó szerv sajátosságaira épülő könyvvizsgálati eljárások megtervezése érdekében.

Az általános könyvvizsgálati kockázat felmérése során hangsúlyt kell fektetni az ügyfél megismerésére, környezetének feltérképezésére, a vállalkozás tevékenységi körére, szervezeti struktúrájára, kapcsolataira, pénzügyi eredményeire. Ezen információkhoz ágazati kiadványokon, szaklapokon, beszámolókon és az ügyfél évközi jelentésein keresztül, továbbá egyéb, szakemberekkel és az adott vállalkozás munkatársaival folytatott megbeszélések alapján tehet szert a könyvvizsgáló.

Ismétlődő könyvvizsgálat esetén fel kell mérni, hogy szükséges-e a megbízás feltételeinek módosítása (pl. jelentős környezeti/ működési változás miatt sérült a vállalkozás folytatásának elve, változás a vezetésben...stb.), valamint szükséges-e emlékeztetni az ügyfelet a fennálló megbízás feltételeire. Ha a megbízási feltételeket módosítják, a könyvvizsgálónak és az ügyfélnek meg kell állapodniuk az új feltételekben. A könyvvizsgáló nem egyezhet bele a megbízás módosításába, ha annak nincs elfogadható indoka.

Ha a könyvvizsgáló nem tud egyetérteni a megbízás módosításával, és az eredeti megbízást nem áll módjában folytatni, vissza kell lépnie a megbízástól, és mérlegelnie kell, van-e olyan szerződéses vagy egyéb kötelezettsége, amelynek értelmében be kell számolnia a visszalépését szükségessé tevő körülményekről egyéb feleknek, például az igazgatóságnak vagy a tulajdonosoknak.

A könyvvizsgáló csak akkor fogadhat el pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatára szóló megbízást, ha arra a következtetésre jut, hogy a vezetés által alkalmazott pénzügyi beszámolási alapelvek elfogadhatók, vagy ha azokat törvény vagy jogszabály írja elő. Ha törvény vagy jogszabály olyan pénzügyi beszámolási alapelvek használatát írja elő általános célú pénzügyi kimutatásokra vonatkozóan, amelyeket a könyvvizsgáló nem tart elfogadhatónak, a könyvvizsgáló csak akkor fogadhatja el a megbízást, ha az alapelvek hiányosságait megfelelően meg lehet magyarázni annak érdekében, hogy elkerüljék a felhasználók félrevezetését.

1.5.2. A gazdálkodó és környezetének megismerése

A könyvvizsgálati munka tervezésének egyik fontos eleme a gazdálkodó és környezetének megismerése. A vállalkozás működését befolyásoló **külső és belső tényezőkről** információkat különböző forrásokból lehet összegyűjteni: ilyenek lehetnek például az ügyfél által közzétett beszámolók, üzleti tervei, jövőbeni elképzelések, éves jelentések, az adott vállalkozásnál dolgozó munkavállalókkal készített interjúk, a belső audittal végzett megbeszélések, más könyvvizsgálókkal és szakemberekkel folytatott kommunikáció, ágazati kiadványok vagy a gazdálkodó szervezetet érintő törvények, szabályozások.

A könyvvizsgálónak bőséges információt szükséges gyűjtenie a vállalkozást befolyásoló külső tényezőkről. Tehát elengedhetetlen, hogy közelebbről ismerje:

- azt az iparágat, amelyben az adott gazdálkodó tevékenykedik (beleértve a vevő-szállító kapcsolatokat, a piacot, versenytársakat, kereslet-kínálatot)
- a vonatkozó szabályozásokat (számviteli törvény, adó törvényt, kormányrendeleteket, iparág specifikus szabályokat)

- és egyéb befolyásoló külső tényezőket (általános gazdasági helyzetet, árfolyamok alakulását, munkaerő piacot).

Természetesen a könyvvizsgálónak nagy hangsúlyt kell fektetnie a vállalkozás működését befolyásoló belső tényezők felmérésére is mind a könyvvizsgálati megbízás elfogadása előtt, mind pedig a könyvvizsgálati munka tervezése során. Ezáltal információt kell gyűjtenie a vállalkozás méretéről, összetettségéről, céljairól, stratégiájáról, tevékenységének diverzitásáról, a tulajdonosi és vezetés struktúráról, a szervezet felépítéséről, belső ellenőrzési rendszeréről, befektetéseiről és finanszírozási jellemzőiről (például hitelek), a kapcsolt felekkel lebonyolított ügyletekről és nem utolsósorban a Számviteli Politikáról.

1.5.3. A gazdálkodó belső kontrolljainak megismerése

A könyvvizsgálat tervezése során az egyik legfontosabb teendő a vállalkozás belső kontrollrendszerének megismerése. A belső kontroll nem más, mint az irányítással megbízottak, a vezetés és egyéb munkatársak által abból a célból kialakított, bevezetett és fenntartott folyamat, hogy megfelelő bizonyosságot nyújtson a gazdálkodó egység elé kitűzött célok eléréséről a pénzügyi beszámolás megbízhatósága, a működés hatékonysága és eredményessége, valamint a vonatkozó jogszabályoknak és szabályozásoknak való megfelelés tekintetében.

A „kontrollok” kifejezés a belső kontroll egy vagy több komponensének bármely aspektusára vonatkozik.

A könyvvizsgálónak fel kell mérni a kontrollkörnyezetet (vezetők személyes közreműködése, etika, hozzáértés, irányítással megbízott személyek részvétele, vezetés működési stílusa, szervezeti felépítés), meg kell ismernie a gazdálkodó kockázatbecslési folyamatát (tevékenységek jóváhagyása és felülvizsgálata, ügyletek kezdeményezése, rögzítése, szerepeltetése a nyilvántartásokban, eszközök védelme, vezetői, folyamatba épített, társult ellenőrzés), a beszámoló készítés szempontjából releváns információs rendszert (szakmai felkészültség, számviteli politika alkalmazása, megfelelő információk biztosítása, valós bemutatás szándéka), a kontrolltevékenységeket (jóváhagyás, teljesítmény ellenőrzések, információ feldolgozás, fizikai kontrollok, feladatmegosztás), valamint a kontrollok figyelemmel kísérését (hatékonyságfelmérés). Ezen ismeretekkel a könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy a vezetés létrehozta-e és fenntartja-e a becsületesség és etikus viselkedés kultúráját.

A hatékony kontrollkörnyezet biztosítja a könyvvizsgáló számára, hogy jobban megbízzon a belső kontrollban és a gazdálkodó egységen belül előállított könyvvizsgálati bizonyítékokban, ami lehetővé teheti, hogy bizonyos eljárásokat év közben és ne az időszak végén hajtson végre.

A kontrollok értékelése során figyelembe kell venni:

- a lényegességet
- a kapcsolódó kockázatot
- a vállalkozás méretét, működését, tulajdonosi és vezetési struktúráját
- tevékenységének diverzitását, összetettségét, illetve
- a közvetlen működési környezetet.

A könyvvizsgálónak meg kell ismernie a könyvvizsgálat szempontjából **releváns belső kontrollt**. Annak ellenére, hogy a könyvvizsgálat szempontjából releváns legtöbb kontroll valószínűleg pénzügyi beszámolással kapcsolatos, nem az összes pénzügyi beszámolással kapcsolatos kontroll releváns a könyvvizsgálat szempontjából. A könyvvizsgáló szakmai megítélésének kérdése, hogy valamely kontroll önmagában vagy másokkal együtt releváns-e. A könyvvizsgálat szempontjából releváns kontrollok megismerésekor a könyvvizsgálónak - a gazdálkodó egység munkatársaival készített interjúkon felül végrehajtott eljárások révén - értékelnie kell ezen kontrollok kialakítását, és meg kell állapítania, hogy bevezették-e azokat.

1.5.4. A lényeges hibás állítások kockázatának beazonosítása

A kockázatbecslés folyamata lehetővé teszi, hogy ennek eredményeként **összegyűljenek azok az információk**, amelyek lehetővé teszik azt, hogy **megfelelően azonosítsuk be/állapítsuk meg** a lényeges hibás állítások **kockázatát, melyek hiba vagy csalás miatt keletkezhetnek**, ezáltal biztosítva a kellő bizonyosság alapjait, amely a célja a releváns kontrollok bevezetése és kiépítése tesztelésének.

Lényeges hibás állítások megállapításának folyamata:

1. Megállapítani a hibás állítások kockázatát
2. A megállapított kockázat hatással van a pénzügyi kimutatásokra?
3. Milyen fajta hibás állítások fordulhatnak elő?
4. A hibás állítások valószínűségének és mértékének megállapítása
5. Lehetséges lényeges hibás állítások azonosítása
6. Meghatározni a lehetséges lényeges hibás állítások kockázatát tervezési szinten (alacsony/magas/jelentős)

Felhasználva a kockázatbecslés során összegyűjtött információkat meghatározzuk a lehetséges hibák kockázatát. Ebben a pontban a szakmai megítélés alkalmazásával könnyen megállapítható, hogy néhány kockázat nem számít lényeges kockázatnak a könyvvizsgálat szempontjából és a fennmaradó populáció lesz a hibás állítások halmaza.

Lehetséges lényeges hibás állítások megállapításánál figyelembe kell venni a **csalás kockázatának lehetőségét** is. Csalásnak minősül minden olyan esemény mely:

- ösztönző hatással van, nyomást gyakorol a csalás végrehajtására
- egy lehetőség csalás véghezviteléhez
- egy hozzáállás vagy realizáció, amely igazolja a hamis cselekményt

A könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy a kockázatkezelési eljárásokból gyűjtött információk alátámasztják-e, hogy a csalás kockázati tényezője jelen van-e és ezt számításba kell vennie a kockázat azonosításánál. Meg kell vizsgálnia továbbá, hogy fennáll-e olyan esemény, amely kockázattá a vállalkozás folytatásának elvét.

A könyvvizsgálat tervezése során megkülönböztethetünk állítás szintű illetve pénzügyi kimutatás szintű kockázatokat.

Az **állítás szintű kockázatok** a további ellenőrzési eljárások jellegét, időzítését és mértékét határozzák meg, mely magában foglalja a szubsztantív teszteket vagy a kontroll tesztek és szubsztantív teszteket kombinációját. A **pénzügyi kimutatások szintjén keletkező kockázatok** általában egy általános választ igényelnek, például több tapasztalt szakember hiányzik az adott audit csapatba.

1.5.4.1. A potenciális hibás állítások valószínűségének és mértékének értékelése

Azok a pénzügyi kimutatások szintjén álló kockázatok, melyek nem kapcsolhatók konkrét könyvvizsgálói állításokhoz, további válaszokat igényelnek az audit munkára vonatkozóan. A

kockázatokat tovább vizsgáljuk annak megállapítására, hogy azok alacsony/magas/ vagy jelentős besorolásúak lesznek-e. A kockázatkezelés ezen szakaszában a megszerzett információk alapján már könnyű konkludálni, hogy a hibás állítások valószínűsége és nagysága kockázatot okozhat-e.

Példák azokra a tényezőkre, melyek befolyásolhatják a lényeges és jelentős hibás állítások kockázatának valószínűségét:

- eszközök, források természete és egyenlege, valamint a teljesült tranzakciók helyszíne vagy összetétele
- a nyilvántartások centralizálása vagy az adatfeldolgozás foka
- kapcsolt felek közötti tranzakciók
- komplexitás, beleértve a vezetés által alkalmazott számviteli becslések módszerét
- becslési bizonytalanság
- harmadik fél szakembereinek bevonása

Példák olyan tényezőkre, melyek a hibás állítás nagyságát befolyásolják:

- a pénzügyi kimutatások értékei vagy a tranzakciók összértéke kockázatnak van kitéve
- a kockázatnak kitett értékek vagy egyenlegek osztályának volumene

A potenciális hibás állítás nagyságának vizsgálata nem korlátozódik a mennyiségi tényezőkre, figyelembe veszi a minőségi tényezőket is, melyek megnövekedett kockázatot jelenthetnek. Megállapíthatjuk, hogy nagyobb valószínűséggel fordulhat elő hibás állítás a kisebb összegek esetében és kisebb valószínűséggel magasabb összegek esetében.

1.5.4.2. Azon kockázatok vizsgálata, melyeket a menedzsment nem tudott azonosítani:

Ilyen esetben a könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy

- létezik-e olyan mögöttes kockázat, melyet a gazdálkodó egység kockázatkezelési folyamat során elvárának
- ha ilyen kockázat áll fenn, meg kell értenünk miért nem sikerült a menedzsmentnek azonosítani és értékelnie, hogy:
 - a folyamat megfelel-e a körülményeinek, vagy
 - hiányosság van a belső ellenőrzésben

A jelentős egyenlegek vagy közzétételek meghatározásához az alábbi mennyiségi és minőségi tényezőket vesszük figyelembe:

- egyenlegek vagy közzétételek mérete és összetétele
- hibák vagy csalások okozta téves állítások
- egyenlegek vagy közzétételek jellege
- számviteli és jelentési nehézségek
- veszteségnek való kitettség
- a tevékenységből származó jelentős függő kötelezettségek lehetősége
- a kapcsolt felek közötti tranzakciók
- változások a korábbi időszakokhoz képest
- a kockázat a közelmúltban történt jelentős gazdasági, számviteli vagy egy egyéb fejleményhez kapcsolódik-e

- a kockázat tartalmaz-e olyan jelentős tranzakciókat, melyek a gazdálkodó szokásos üzletmenetén kívül esnek vagy szokatlannak látszanak.

Dokumentáció és ellenőrzési szempontok

A gazdálkodó egység sajátosságaitól és az elvégzett kockázatbecslési eljárásoktól függően a lényeges hibás állítások kockázatának azonosítását és értékelését tartalmazó munkalapok különbözőek lehetnek. Minden dokumentációnak tartalmaznia kell azonban:

- az elvégzett ellenőrzési eljárások jellegét, időzítését és mértékét
- az elvégzett ellenőrzési eljárások eredményeit, bizonyítékait
- a jelentős megállapításokat, kérdéseket, következtetéseket és szakmai megítéléseket

Az audit dokumentációnak tartalmaznia kell a meghatározó döntéseket is, melyek az audit csapat közti megbeszélések során felvetődtek, kiemelten a csalás miatti lényeges hibás állítások kockázatára. Tartalmaznia kell továbbá egy összefoglalót a lényeges hibás állítások kockázatának értékeléséről.

1.5.5. Kritikus és jelentős állítások azonosítása, audit procedúrák tervezése

A könyvvizsgálónak olyan könyvvizsgálati eljárásokat kell megterveznie és végrehajtania, amelyek az adott körülmények között az elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyíték megszerzéséhez megfelelőek, hiszen ezen megszerzett információk azok, amelyeket a könyvvizsgáló felhasznál a könyvvizsgálói vélemény kialakításához (ide tartoznak mind a pénzügyi kimutatások alapjául szolgáló számviteli nyilvántartásokban szereplő információk, mind pedig az egyéb forrásokból szerzett információk). A megfelelőség a könyvvizsgálati bizonyítékok minőségének mértéke; vagyis azok relevanciája és megbízhatósága azon következtetések alátámasztása szempontjából, amelyeken a könyvvizsgálói vélemény alapul. Az elegendőség a könyvvizsgálati bizonyítékok mennyiségének mértéke, vagyis a könyvvizsgálati bizonyítékok szükséges mennyiségét a lényeges hibás állítás kockázatainak könyvvizsgáló általi becslése, valamint ezen könyvvizsgálati bizonyítékok minősége befolyásolja.

A könyvvizsgálónak olyan könyvvizsgálati eljárásokat kell megterveznie és végrehajtania, amelyek jellege, ütemezése és terjedelme az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítások becsült kockázatain alapul és arra reagál. A könyvvizsgálati eljárás jellege az eljárás céljára (vagyis kontrollok tesztelésére vagy alapvető vizsgálati eljárásra) és típusára (szemrevételezésre, megfigyelésre, interjúra, megerősítésre, újraszámításra, ismételt végrehajtásra vagy elemző eljárásra) utal.

A könyvvizsgálati eljárások jellege a legfontosabb a becsült kockázatokra történő válaszadásban. A könyvvizsgálati eljárás ütemezése arra utal, hogy mikor hajtják azt végre, vagy pedig arra az időszakra vagy időpontra, amelyre a könyvvizsgálati bizonyíték vonatkozik.

A könyvvizsgálati eljárás terjedelme a végrehajtandó mennyiségre utal, például egy minta méretére vagy egy kontrolltevékenység megfigyeléseinek számára. Azoknak a további könyvvizsgálati eljárásoknak a megtervezése és végrehajtása, amelyek jellege, ütemezése és terjedelme az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás becsült kockázatain alapul és arra reagál, egyértelmű kapcsolatot hoz létre a könyvvizsgáló további könyvvizsgálati eljárásai és a kockázatbecslés között.

A kockázatbecslés egyaránt befolyásolja a kontroll tesztelést és a szubsztantív tesztelést. A tesztek meggyőzőségét növelhetjük az elemszám növelésével, tesztelt adatok bontásával, eltérések értékeléséhez használt küszöbérték csökkentésével, többféle teszt elvégzése, tesztek kiszámíthatatlanságának fokozásával. Ha a kontrollok hatékonyan működnek, a mintavétel száma, a teszt összetettsége csökkenthető.

1.5.6. Kockázatbecslés átgondolása az audit során

Azokban az esetekben szükséges módosítani az eddig megtervezett audit eljárásokat, amikor a könyvvizsgáló számára olyan információ válik lényegessé, melyet a korábbi megítélések alapján nem tartottunk relevánsnak vagy egy korábban nem azonosított információ lesz lényeges. A könyvvizsgálói vélemény alapjaként a könyvvizsgálónak kellő bizonyosságot kell szereznie arról, hogy a pénzügyi kimutatások egésze nem tartalmaz akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást. A kellő bizonyosság magas fokú bizonyosság, mert a könyvvizsgálatnak vannak eredendő korlátjai, amelyek miatt a könyvvizsgálati bizonyítékok többsége, melyekből a könyvvizsgáló következtetéseket von le, és amelyekre véleményét alapozza meggyőző, nem pedig bizonyító erejű.

Ha új lényeges hibás állítás kockázatát azonosítjuk, akkor érdemes meghatározni a releváns kontrollokat, és újra kell értékelnünk, hogy a tervezett szubsztantív eljárások megfelelően kezelik-e az új kockázatokat vagy további eljárásokra lesz szükség

Ha megváltoztatjuk egy kockázat besorolását (alacsony, magas, jelentős) újra kell értékelni szükséges-e újabb kontrollokat azonosítani, felül kell vizsgálni a vonatkozó kockázatkezelések kontrollját továbbá felül kell vizsgálni a tervezett további ellenőrzések természetét, időzítését, mértékét.

Szakmai megítélésre különösen az alábbiakra vonatkozó döntések tekintetében van szükség:

- lényegesség és könyvvizsgálati kockázat
- a könyvvizsgálati bizonyítékok gyűjtéséhez használt könyvvizsgálati eljárások jellege, ütemezése és terjedelme
- annak értékelése, hogy elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szereztek-e, és hogy szükség van-e további teendőkre a könyvvizsgáló átfogó céljainak eléréséhez
- a vezetés által a pénzügyi beszámolási keretelvek alkalmazása során kialakított megítélések, becslések értékelése
- a következtetések levonása a megszerzett könyvvizsgálati bizonyítékok alapján

1.5.6.1. Alapvető vizsgálati eljárások:

Alapvető vizsgálati eljárásokat kell tervezni és végrehajtani minden lényeges ügyletsoport, számlaegyenleg és közzététel tekintetében. Szükséges lehet az alapvető vizsgálati eljárások terjedelmének bővítése abban az esetben is, ha a kontrollok tesztelése elégtelen eredményeket adnak. Mérlegelni kell, hogy el lehet-e végezni a külső megerősítési eljárásokat alapvető könyvvizsgálati eljárásként vagy kiválthatók-e.

Ha év közben elvégezzük az alapvető vizsgálati eljárásokat (kiválasztott minták tesztelése) anélkül, hogy egy későbbi időpontban további eljárásokat hajtánánk végre, akkor az növeli annak a kockázatát, hogy a könyvvizsgáló nem fog feltárni olyan hibás állításokat, amelyek az időszak végén fennállhatnak.

1.5.6.2. Analitikus eljárások, melyek segítenek a végső konklúzió levonásában

Az analitikus eljárásokat a **könyvvizsgálat során megfogalmazott következtetéseink megerősítésére** használjuk. Ezen eljárás során megkülönböztetünk **előzetesen elvégzett analitikus eljárásokat**, melynek célja, hogy a könyvvizsgálat megkezdése előtt megismerjük az ügyfelet továbbá a váratlan/szokatlan változások beazonosítása.

A **végleges analitikus eljárás** alatt a cél, hogy megértsük az ügyfél pénzügyi kimutatásait a megszerzett ügyfélismereteinkre támaszkodva. Ennek időzítése az audit vizsgálatok végére tehető.

Ezen végleges analitikus eljárás dokumentálása során le kell jegyezni az időszakos összehasonlításokat, elemezni szükséges a pénzügyi mutatókat, objektív adatokat, mint például az iparági adatok. Függetlenül az elvégzett analitikus eljárás típusától és mértékétől vizsgáljuk a fluktuációkat és kapcsolatokat, melyek nem férnek össze más releváns információkkal vagy eltérnek az elképzeléseinktől. A dokumentációban továbbá:

- frissíteni kell a kockázatkezelés levont következtetéseit, ide értve a változás okait és az ezzel kapcsolatos megfontolásokat,
- ki kell térni arra, hogy a lényeges hibás állítások továbbra is megfelelőek-e
- elemezni kell a hibás állítások jellegét és okát, valamint azok hatását az auditra
- be kell mutatni az ellentmondásos bizonyítékre vonatkozó értékeléseket és következtetéseket, valamint a lehetséges irányítási torzítások mutatóira vonatkozó értékeléseket és következtetéseket

1.6. Csalás az állítások szintjén

A hibás állítások a pénzügyi kimutatásokban származhatnak csalásból vagy hibából. A csalás és a hiba közötti megkülönböztető tényező az, hogy a kérdéses cselekedet, amelynek eredményeképpen hibás állítás kerül a pénzügyi kimutatásokba, szándékos vagy nem szándékos.

A **szándékos hibás állítások** két típusa releváns a könyvvizsgáló szempontjából: a beszámolóképzés során elkövetett csalásból eredő hibás állítások és az eszközök elsikkasztásából származó hibás állítások.

A könyvvizsgáló felelős azért, hogy kellő bizonyosságot szerezzen arra vonatkozóan, hogy egészében véve a pénzügyi kimutatások nem tartalmaznak akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást: ezért a könyvvizsgáló felelős azért, hogy fenntartsa munkája során a szakmai szkepticizmust, figyelembe vegye annak lehetőségét, hogy a vezetés felülírja a kontrollokat és felismerje a tényt, hogy a hiba feltárásában hatékony könyvvizsgálati eljárások a csalás feltárásában lehet, hogy nem hatékonyak.

A könyvvizsgáló célja, hogy azonosítsa és felmérje a pénzügyi kimutatások csalásból eredő lényeges hibás állításainak kockázatait, elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szerezzen a csalásból eredő lényeges hibás állítás becsült kockázatairól a megfelelő válaszok megtervezésén és megvalósításán keresztül, továbbá megfelelően válaszoljon a könyvvizsgálat során azonosított csalásra vagy gyanított csalásra.

A csalás kockázatának megközelítésére egyik megoldás lehet a kriminalisztikából származó **Donald Cressey Csalási Háromszög modellje**. A háromszög elemei:

- lehetőség
- racionalizáció és
- nyomás/motiváció

Mindhárom elemnek egyidejűleg kell léteznie ahhoz, hogy a csalást el lehessen követni: vagyis a csalás megtörténhet, ha valakinek megvan a kellő motivációja és lehetősége, továbbá meg is tudja magyarázni magának, hogy miért nem elítélendő az, amit tett. Jóllehet a könyvvizsgáló gyaníthatja vagy felismerheti a csalás megtörténtét, a könyvvizsgáló jogilag nem minősíti azt, hogy ténylegesen csalás történt-e.

1.7. A könyvvizsgálat eredendő korlátai

A korlátozási tényezőket tekintve fontos szempont a könyvvizsgáló oldaláról, hogy az audit munkát úgy tervezze meg, hogy azt **hatékonyan hajtsák** majd végre, a könyvvizsgálatot azokra a területekre

összpontosítsa, ahol **leginkább várható**, hogy fennállnak az akár csalásból, akár hibából eredő **lényeges hibás állítás** kockázatai, és ennek megfelelően **kevésbé** egyéb területek felé, valamint használjon **tesztelést** és a hibás állítások szempontjából történő vizsgálatok más módjait.

Bizonyos állítások vagy témák esetében különösen jelentősek a könyvvizsgálat eredendő korlátai, hogy feltárjon lényeges hibás állításokat:

- csalás, különösen a felső szintű vezetés részvételét vagy összejátszást magában foglaló csalás
- a kapcsolt felek közötti viszonyok és ügyletek létezése és teljessége
- jogszabályoknak és szabályoknak megfelelés
- jövőbeli események vagy feltételek, amelyek miatt a gazdálkodó egység lehet, hogy nem tudja a vállalkozást folytatni

Fontos hangsúlyozni, hogy **a könyvvizsgálat eredendő korlátai nem szolgálnak igazolásul a könyvvizsgáló számára ahhoz, hogy megelégedjen a nem meggyőző könyvvizsgálati bizonyítékkal!**

Források:

Dr. Lukács János: A könyvvizsgálat alapjai

Magyar Könyvvizsgáló Kamara által közzétett könyvvizsgálati standardok

Magyar Könyvvizsgáló Kamara Minőségellenőrzési Bizottsága által közzétett anyagok

Deloitte Kft módszertanának dokumentációi